

СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ. ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ

УДК 811. 161. 2 + 82.1+ 81'42

Т. П. Беценко,
доктор філол. наук, професор,
Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
м. Суми

ДО ПИТАННЯ ПРО МОВОСТИЛЬ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ

Беценко Т. П. До питання про мовостиль Олени Теліги.

Стаття присвячена аналізу різнорівневої мовно-стильової організації поетичних текстів О. Теліги. Увагу приділено характеристиці фонічних, лексичних, синтаксичних ознак поетичних творів митця. Зроблено спробу в загальних рисах окреслити специфіку творчої манери художника слова.

Ключові слова: мова поезії, стиль, ідіостиль, художньо-образні засоби, поетична система, книжний стиль.

Беценко Т. П. К вопросу о языковом стиле Елены Телиги.

Статья посвящена анализу разноуровневой культурно-стилевой организации поэтических текстов О. Телиги. Внимание обращается на характеристику фонических, лексических, синтаксических признаков поэтических произведений автора. Сделана попытка в общих чертах обрисовать специфику творческой манеры художника слова.

Ключевые слова: язык поэзии, стиль, идиостиль, художественно-образные средства, поэтическая система, книжный стиль.

Betsenko T. P. To the Question of the Language Style of Olena Teliha.

The article deals with the analysis of the different-level cultural and style organization of poetic texts by O. Teliha. Attention is drawn to the characteristics of the phonic, lexical, syntactic features of the artist's poetic works. An attempt was made in general to outline the specifics of the author's creative manner.

Keywords: language of poetry, style, idiostyle, artistic-figurative means, poetic system, book style.

Постановка проблеми. Олена Теліга – українська поетеса «Празької школи» (мистецьке угруповання поетів-емігрантів міжвоєнного двадцятиліття, до якого входили Юрій Дараган, Олекса Стефанович, Оксана Лятуринська, Олег Ольжич, Євген Маланюк, Леонід Мосендз, Юрій Клен, Ю. Липа, Наталія Лівицька-Холодна, Галя Мазуренко та ін.), що, за висловлюваннями критиків, є найвизначнішою жіночою постаттю в українській літературі після Лесі Українки. Обох зближує палкий життєстверджуючий оптимізм, сила духу, високі устремління, громадянський пафос та відданість ідеї, протест проти сірості, буденності, безликісті, непримиренність до ворогів.

Аналіз останніх досліджень. Оцінюючи творчий доробок поетеси, критики (Ю. Бойко, Б. Бойчук, С. Гордзинський, М. Жулинський, О. Звичайна, О. Климентова, Н. Миронець, М. Мушинка, Я. Пархета, Б. Рубчак та ін.) наголошують на таких його рисах, як вишуканість у тематичному та емоційному планах, настроєвих переживаннях, елегантність, що поєднуються з простотою світоспоглядання, народним світобаченням, національно-духовним колоритом, культивуванням прагнень до волі, правди, гармонії; звернення до історичної тематики.

Формулювання мети дослідження. Мета розвідки – схарактеризувати в загальних рисах лінгвостиль Олени Теліги.

Виклад основного матеріалу. Належність Олени Теліги до «Празької школи» визначало її мистецькі уподобання та смаки: «Празька школа» поетів в українській літературі – феномен, який не має аналогів у світовій літературі ХХ століття, оскільки безпосередньо пов'язаний з процесами національного становлення і тими катастрофами, що випали на долю української політичної нації» [1, с. 3]. Саме митці означеного угруповання, а разом з ними і Олена Теліга, «заклали особливий тип художньої мови в ХХ столітті (історична, археологічна, релігійна, міфологічна, мілітарна лексика), що залишила глибокий слід в українській поезії і своїми можливостями збагачувала й збагачує наступні літературні покоління» [1, с. 31]. Провідними темами творчості Олени Теліги є цілісна картина національного буття, героїка боротьби, свобода народу, боротьба за його національне визволення, бій і перемога, а також теми творчості, гармонії людських почуттів, життя і безсмертя, рідного краю і чужини.

Систему художніх образів поетеси складають домінанти:

- **вогонь** (*полум'я, пожежа, сяйво, іскри, свіча, попіл, палити, іскритися, горіти, палати, світитися, гарячий, полум'яний, світло*): *світиться полум'я, згорають у вогні («Подорожній»); серце запалає, гаряче горло стисне, вогнем любові межі («Поворот»); у вогні, полум'яне пекло («Вечірня пісня»); крешіть вогонь із кременів, життя іскристе («Мужчинам»); гарячий день («Неповторне свято»); в гарячих зморах («Гострі очі розкриті в морок»); у сонці і блискавицях, іскряться снопами («Чорна площа»); весняна пожежа, полум'я з вогненних блисків («Чужа весна»), раптом пам'ять, мов натхненний майстер / Вогнем змалює золотавість айстер («Напередодні»), Думки, мов нероздмухані вогні («Усе – лише не це!»), Та я минала всі вогні, Як світло не своєї брами («Безсмертне»), Тільки я мушу твердо й безжалісно знати, / Що не зродиться полум'я з вогненних блисків («Чужа весна»); образ **вогню** перетинається з образом **сонця**.*

- **вітер**: *зловіщий вітер («Поворот»); вітер полоще, вітер буде бить («Чорна площа»); обіймає вітер («Чужа весна»), Не студить вітер уст – зігрівся коло них («Сьогодні кожний крок хотів би бути вальсом...»); Моя душа й по темнім трунку / Не хоче слухати порад, / І знову радісно і струнко / Біжить під вітер і під град («Моя душа й по темнім трунку»);*

- **сонце**: *Нам буде сонцем кожний куц і камінь / У ці хвилини – гострі і щасливі! («Поворот»); П'яним сонцем тіло налилося («Літо»); Від сонця свят і*

непогоди буднів («Вірність»); І захід сонця – мов кривава рана («Вірність»); Вітрами й сонцем Бог мій шлях намітив («Сучасникам»); Блакитне сонце мені світило, / А буде чорне, а може й сіре! («Танго»);

- **грім і блискавиця**: Лише по спеці гряде жданий грім / Із хмар сковзне – багнетом – блискавиця («Неповторне свято»); Може, завтра вже нас відкличе Канонада грізного грому! («Чоловікові»); О, так, я знаю, нам не до лиця / З мечем в руках і з блискавками гніву, / Військовим кроком, з поглядом ловця / Іти завзято крізь вогонь і зливу («Відповідь»); І напружений погляд хоче / Відшукати у тьмі глибокій – / Блискавок фанатичні очі, / А не місяця мрійний спокій;

- **поле**: Коли над рідним, тим же самим полем / Зависне інша, незнайома пісня («Поворот»);

- **рідний край і чужина**: Чекає все: і розпач, і образа, / А рідний край нам буде – чужиною («Поворот»); Голос твій затремтів, мов птиця, / Під потоком палаючих слів / Про козацькі степи й станиці / І про все, що лише присниться / Не на рідній землі («Сонний день»); О краю мій, моїх ясних привітів / Не діставав від мене жодний ворог («Не треба слів»).

Так само художньо вагомими постають образи, пов'язані з природною стихією, – **заметілі, завірюхи, хуртовини, бурі, вихору, граду, хмар, неба, спеки, землі, вод, криниці, джерела, водоспаду**, разом з тим – **зброї, меча, гармат** тощо.

Ключовими для лірики О. Теліги є філософські поняття **безсмертя, життя, смерть, всесвіт, вічність, добро, зло, час**, також **перемога**. Антитезовими вимальовуються **життя і смерть, свята і будні, мить і вічність, день і ніч, світло і тінь, світло і тьма (морок, темінь), сміх і плач, сміх і біль, сутінок і світанок, радість і сум, тиша і спокій, ненависть (ненавидіти) і любов (любити), віра і зневіра (розпач), початок і кінець, розлука і зустріч, чорний і світлий, рідний і чужий, радісний і сумний, гарячий (полум'яний, пристрасний, теплий) і холодний (зимний), голосний (дзвінкий) і тихий** та ін. Взагалі художній стиль митця можна схарактеризувати як поетику протиставлень.

Дослідники творчості Олени Теліги відзначають, що для її поетичного ідіолекту властиве поєднання ніжності й мужності, відтак – чоловічого й жіночого начал, інтимного і громадянського. Саме це надає стильовій манері поетеси особливої привабливості, неповторності й оригінальності.

Незважаючи на те, що доробок Олени Теліги складає 41 поезія, письменниця засвідчила свій самотутній стиль, свою манеру письма з характерними мовно-стильовими, мовно-образними домінантами та рисами, хоча у критиці натрапляємо на міркування, що Олена Теліга не встигла виробити свого стилю. Звичайно, аби доля відміряла Олені Телізі більше земних літ, без сумніву, її поетичний хист, що закономірно, зазнав би багатьох змін і засяяв новими гранями самотутності. Проте цьому, на превеликий жаль, не судилося бути...

Поетичний доробок Олени Теліги позначений музичальністю, неповторним ритмо-мелодійним ладом. Для митця притаманна легкість

побудови фрази, що й створює її пісенність, плавність, формує музикальний малюнок у словесно-образному плані. Поетика стилю Олени Теліги пов'язана з музично-хореографічним контекстом. Потяг до мистецтва у поетеси відчутний послідовно і виявляється по-різному. На це вказують заголовки віршових творів («Сьогодні кожен крок хотів би бути вальсом», «Танго», «Вечірня пісня»), музичні та хореографічні терміни, уживані в текстах (вальс, танго, пісня, звук, рухи, гімн), музичні образи (художні образи пісні, танцю, дзвону та ін.). Мистецькі терміни (як-от образ пісні, танцю) – багатопланові: *Зависне інша, незнайома пісня; І в життя, як в безжурний танок, / Увійду до нічних годин; Пливти все далі, віддавшись хвилі, / – Зрадливе танго, – твого туману.*

Поетичні тексти відображають не тільки високу освіченість Олени Теліги, шляхетність походження, образ життя, елегантність манер у побуті, повсякденному житті і водночас елегантність у віршотворенні, а й демонструють обізнаність в мистецтві, оприявлюють його розуміння, сприйняття й відчуття. Поетеса чудово володіє термінологічним апаратом з означеної галузі. У результаті її твори постають як синтез звуків (музики) та танцювальних рухів (хореографії). Скажімо, поезія «Танго» – це високодовершена, втілена у словесно-образну форму музикально-танцювальна композиція з відтвореним особливим ритмом, мелодикою.

Помічаємо, що для стилю Олени Теліги властивий карбований ритм, що засвідчує чіткість висловленої думки, конкретику бачення сутності речей: *Не треба слів! Хай буде тільки діло! / Його роби – спокійний і суворий, / Не плутай душу у горіння тіла, / Сховай свій біль. Зломи раптовий порив.*

У фонічному плані виразовою є гра близькозвучних слів: *Не цвітуть на вікні герані – / Сонний символ спокійних буднів. / Ми весь час стоїмо на грані / Невідомих шляхів майбутніх;* уживання епіфор: *і тому, що в своїм полоні / Не тримають нас речі й стіни, / Ні на день в душі не холоде / Молодече бажання чину; Якогось вітру, сміху чи злоби! / Щоб рвались душі крізь іржаві грати, / Щоб крикнув хтось: ненавидь і люби – / і варто буде жити чи вмирати!;* використання асонансів: *Топчуть ноги радісно і струнко/ Сонні трави на вузькій межі;* алітерацій: *Тобі ж дарую зброю: / Цілунок, гострий, як ніж; Крешіть вогонь із кремнів!..*

Різні фонічні засоби взаємодіють, естетизуючи словесно-образний малюнок: наприклад, алітеровані (**р, т, тн, тр**) та асоновані (**о, а**) звуки, звукокомплекси голосних і приголосних (**-ун-, трун**), епіфори (**-ана, -ок**) завдяки своїм акустичним властивостям та звукосимволічним значенням реалізують емоції надривної, страху, смерті: *Ніч була розбурхана та тьмяна, / Вітер грав і рвав пом'яті струни, / Я пила самотньо аж до рана / Темну розпач – найгіркіший трунок. / А під ранок, зором помертвілим / Розгорнувши спопелілий морок, / Віднайшла я ненаправний вилом / На землі, на небі і в просторах...*

Фонічні засоби синкретизовано переплітаються з іншими тропами та стилістичними фігурами: метафориною, градацією, повторами. Крім того, можемо стверджувати, що поетичний доробок митця характеризується озвученістю (звуковою наповненістю): завдяки словам із семою звуку: **дзвін,**

грім, канонада, струна, дзвінкий, голосний, ридати, плач, сміх та ін.

Слухові (звукові) образи гармоніюють із зоровими (показовістю відзначаються образи *тьми, світла, сірості*).

Поетичний доробок Олени Теліги, незважаючи на конкретику та прямолінійність, відзначається функціонуванням художньо-образних одиниць: епітетних структур, метафоричних конструкцій, порівняльних зворотів тощо. Естетичну вагу мають фігури антитез, повтори.

Епітетні сполуки в ідіосистемі Олени Теліги – оригінальні, емоційно виразові, експресивні: *Та звідкись сум зловіщий вітер вишле; Всі інші душі – зимні чи ворожі – і всі глибокі поміж ними межі; Комусь там дотик рук, комусь гарячий сміх; Сонні трави на вузькій межі; П'яним сонцем тіло налилося; Бо не вмію замінити в отруту Відгоріле соняшине – “люблю”. Але тут, в синіх сутінках, тиша завітла, А за сонними вікнами блимає нафта. Як правило, означення-епітети – переносно вживані (метафоричні): і коли приволікся заплаканий ранок, / Вас покликала смерть у похмурій імлі; Тільки сміх мій весняним вітром / Буде бігти – тобі навздогін; Тільки подмухів теплих розбещена згря / Все б хотіла спалити у весняній пожежі!; Залізну силу, що не має меж, / Дихання Боже в сльози перетопить.*

Помічаємо, що часто в одному міні-контексті поетеса поєднує традиційні, загальноновживані епітети-прикметники й означальні слова, що є авторським баченням предметів та явищ, їх рис: *Це буде так: в осінній день прозорий / У ці хвилини – гострі і щасливі!; На світлий день спадає чорна тінь / Зловіщих хмар, мов жалібний серпанок, / А зимну ніч, безсилу від тремтінь, / Бере в обійми полум'яний ранок; І кохання, легке й крилате, / Я запрагну змінити у вічність; Упало світло ліхтарів / На день конаючий і тихий; Нам буде сонцем кожний куш і камінь / У ці хвилини гострі і щасливі!; Все, що дає життя іскристе і багате, / Мов медоносний сік, збираємо для вас; Тільки в душу, безборонну і порожню, / Сум летить непереможним, чорним змієм; Без металевих слів і без зідохань даремних / По ваших же слідах підемо хоч на смерть! В авторському баченні обігруються такі означення-епітети, як *залізний, металевий, п'яний, гострий, зимний, сонний, зловіщий, племінний* тощо.*

Оригінальними є прислівникові метафоричні епітети: *Щоб зайвину свою розсипати перлисто; Топчуть ноги радісно і струнко.*

Моделювання метафоричних сполук підпорядковане законам поетичного творення. Природними постають метафори, виражені дієсловами: *часто серце запалає болем; і тремтить схвильоване колосся, / Прихилившись до мого плеча; Щоб рвались душі крізь іржаві грати.* Здебільшого – це традиційні поетичні метафоричні конструкції, які, однак, не сприймаються затертими й безбарвними в контексті віршової думки: *і душа моя горить сьогодні; Бо душа моя сьогодні грає / І тікає на шляхи великі; А може в цьому й є моя сміливість: / Палити серце – в хуртовині сніжній, / Купати душу – у холодній зливі; Деся ридують трамваї і мучаться авта.*

Поетеса значну увагу приділяє внутрішньому світові особистості (ліричного героя). Тому ключовими (стрижневими) поняттями метафоричних виразів є *серце, душа, думка, мозок, слово, кохання, любов, біль, розлука,*

вогонь тощо. Навколо них О. Теліга вибудовує метафоричні контексти: Душа з розбігу стане на сторожі, / Щоб обережно, але гостро стежить / Всі інші душі – зимні чи ворожі – / і всі глибокі поміж ними межі.; Думки, мов нероздмухані вогні, / Бажання – в запорошених оковах; Мрії, спогади – все згоріло...; Від сонця свят і непогоди буднів, / Моя душа й по темнім трунку / Не хоче слухатись порад, / і знову радісно і струнко / Біжить під вітер і під град; Але там, де берізка-пані / Шаль прозорий нам кинула в дар, / Всі думки колихнулись, п'яні, / і, пориву зломить не в стані, / Піднялись аж до хмар!; і душа моя горить сьогодні; О, як байдуже все, коли душа зім'ята, / Сліпа, безкрила, сунеться на дно...; і знов думки, і серце у вогні, і гостра туга у невпиннім зрості; і плине в серце найхмільніший плін: / Далекий шум незроджених поезій. Буває час: палахкотять уста, / Тремтить душі дзвінке роздерте плесо, / Немов хтось кинув здалека листа / і кличе десь – без підпису й адреси...; Не плутай душу у горіння тіла, / Сховай свій біль. Зломи раптовий порив; Але для мене – у святім союзі: / Душа і тіло, щастя з гострим болем; А тепер наші душі і топчуть, і ранять / Ваші кроки останні по зимній землі.

Метафоризації піддаються дієслова на позначення активної дії, руху, переміщення, емоційного вияву: **бурлити, рухатися, рватися, кликати, кричати, зривати, кружляти, закрутити, бігти** тощо.

Поезія Олени Теліги – високоінтелектуальна, глибокодумна, орієнтована на запити доби. Відтак фіксуємо уживання метафор, оформлених сполукою з родовим присубстантивним: *заметемо вогнем любови межі; і тягло мене вогнем спокус; В сотах мозку золотом прозорим / Мед думок розтоплених лежить; Зложи на мої коліна / Каміння жорстоких днів / І срібло свого полину / Мені поклади до ніг; Зловіщий брязкіт днів, що б'ються на кавалки, / і жах ночей, що затискають плач; В зітханнях вітру і на крилах співу, / В сльозах пекучих, уночі пролитих, / В стрілі образи і в пожежі гніву / Заходить сонце – і відзвук мелодій; і тягло мене вогнем спокус; Але, буває, крізь вогонь межі / Минулі дні вертаються, як спогад; Чи дотик смерти на одну хвилину?*

Притаманним для ідіостилю поетеси є використання розгорнутих, багатоступеневих метафор, як-от: *Тяжке змагання наші душі зоре, / Щоб колосились зерна перемоги; і коли Твоя душа воскресла / Знову мчить у осяйну путь, / Не питай, чиї натхненні весла / Темний берег вміли відитовхнуть; Щоб легке, розкуте серце / Співало, як вільний птах, Щоб ти, найміцніший, сперся, / Спочив на моїх устах; О, як байдуже все, коли душа зім'ята, / Сліпа, безкрила – сунеться на дно.; Хочу крикнута в далечінь безкраю і когось на допомогу кликати, / Бо душа моя сьогодні грає і рушає на шляхи великі; А в мене дні бунтують і кричать, / Підвладні власним, не чужим, законам, / і тиснуть в серце вогнену печать, / і значать все не сірим, а червоним.*

Метафоризовано, переносно-асоційовано сприймається і поетично осмислюється митцем довколишній реальний світ: *Десь ридують трамваї і мучаться авта, / Але тут, в синіх сутінках, тиша завітла, / А за сонними вікнами блимає нафта; Знову осінь утікає злякано / Під травневою рясною зливою.* Помічаємо органічне переплетення метафоричних та порівняльних

структур: *Буває час: палахкотять уста, / Тремтить душі дзвінке роздерте плесо, / Немов хтось кинув здалека листа / і кличе десь – без підпису й адреси.*

У поетичному доробку переважає настрій запалу, пристрасті, заклику до боротьби, нескореності. Його створюють активно вживані дієслівні наказові форми: *Не бійся днів заплутаних вузлом, / Ночей безсонних, очманілих ранків. / Хай ріже час лице добром і злом! / Хай палять серце найдрібніші ранки!*

Лірика Олени Теліги позбавлена страху, непевності, хитань, тому й превалюють форми наказового способу: *А в тім вікні нехай замерехтить / Чиєсь обличчя – вперте і сміливе, / Щоб знов життя – надовго чи на мить – / Розколихалось хвилию припливу. / Щоб погляд чийсь, мов трунок дорогий, / Переплеснувся найсвітлішим плином, / Де очі інших, очі ворогів / Не домішали яду чи полину.*

Форми наказового способу з відтінком наказу, прохання, побажання сприяють реалізації експресії запалу, бойового заклику, передають динаміку почуттєвості та емоційності: *Ти в тінь не йди. Тривай в пекучій грі. / В сліпуче саяво не лякайся дивиться – / Лише по спеці гряде жданий грім.*

Градаційне контактне розташування в контексті дієслів у формі наказового способу передає кульмінацію мовомисленнєвої діяльності ліричного героя, засвідчує апофеоз його переживань та настроєвості: *О, як байдуже все, коли душа зім'ята, / Сліпа, безкрила – сунеться на дно. / А ти її лови, тримай, тягни нагору! / Гребі скоріше і пливи, пливи! / Повір: незнане щось у невідому пору/ Тебе зустрине радісним – живи!*

Вертикальне розташування дієслів у формі наказового способу не тільки створює карбований ритмо-мелодійний лад, а й формує запально-вольовий, бойовий дух фрази: *Гойдайте ж кличний дзвін! / Крешіть вогонь із кремнів!.. або: Хай мій клич зірветься у високість / і, мов прапор в сонці, затріпоче, / Хай кружляє, мов невтомний сокіл, / і зриває рідних і охочих!*

Поезія Олени Теліги – це поезія впевненості, переконливості, людської гідності. Тверді, карбовані слова засвідчують вольові думки. Помітними є такі риси особистості поетеси, як сміливість, різкість, деяка категоричність. Мовностильова ознака категоричності, заперечувальності слугує показником внутрішнього світу митця і пов'язується із стійкістю переконань, незгодою з існуючим станом речей. Тому у поезії доволі часто спостерігаємо вживання заперечних речень, як-от: *Я руці, що біла, – не пробачу / – Не для мене переможний бич!; Ти для мене чужий, не з єдиного краю, / А тому не затерти поплутані межі, / Тільки подмухів теплих розбежена згряя / Все б хотіла спалить у весняній пожезжі!*

Заперечність у поетичній інтерпретації Олени Теліги – своєрідна незгода з чимось, засвідчення позиції, переконаність у зворотньому тощо:

*Не цвітуть на вікні герані –
Сонний символ спокійних буднів.
Ми весь час стоїмо на грані
Невідомих шляхів майбутніх.*

І тому, що в своїм полоні

*Не тримають нас речі й стіни,
Ні на день в душі не холоде
Молодече бажання чину.*

Частка *не*, з допомогою якої реалізується заперечення реалій, дій, вчинків, намірів, може слугувати засобом творення градаційності: *це тому я, мов у сні, / Пішла серединою вулиць / і очі зустрічні, ясні, / Не глянули, а розчахнулись!*

Доволі часто заперечення постає багатоступінчатим:

*Ще не всьому зватися дано!
Ще не завжди у глибоких водах
Відшукаєш непорушне дно.*

.....
*Усе – лише не це! Не ці спокійні дні,
Де всі слова у барвах однакових...*

.....
*Незнаний нам початок і кінець,
Не розуміємо таємну міру,
Коли життя сплітає у вінець
В неznаний черзі віру і зневіру.*

Показово, що Олена Теліга вдається до створення заперечності з метою ствердити щось: *Залізну силу, що не має меж, / Дихання Бога в сльози перетопить; Ми завтра знов не будемо чужі, / Цей світлий дар приймаючи від Бога.* Помітно, що кількаразове заперечення в контексті не тільки передає наростання емоцій, а й виконує своєрідну функцію протиставлення: *Не любов, не ніжність і не пристрасть, / Тільки серце – збуджений орел!; Ще сальви не було, не заревли гармати, / Та ви вже на ногах.* Заперечна частка не часто виступає у складі прикметникових слів: *Відчує певність, мов нехибну шпаду. / Мій день єдиний! Неповторне свято!; Незнаний нам початок і кінець, / Не розуміємо таємну міру, / Коли життя сплітає у вінець / В неznаний черзі віру і зневіру.* Отже, прийом заперечення в індивідуально-авторському аранжуванні, сягаючи народнопоетичних джерел, виступає засобом творення художньої виразовості.

Мовостиль Олени Теліги можна схарактеризувати з допомогою понять **оптимізм, пристрастність, запальність**. Це зразок поезії з наскрізним домінуванням сили духу, революційності, нескореності, непримиренності зі злом, несправедливістю, брехнею. Митцю не притаманний розпач, плач, зневіра, хоча й відчутний біль, страждання, але не розпач, не безсилля. Сум завжди життєстверджуючий, оптимістичний, переповнений вірою у життя, в перемогу світлого, доброго. Тому, очевидно, частовживаними є окличні речення: *В день такий віддатись поцілункам! / В день такий цілим надхненням жити!; Махнуть рукою! Розіллять вино! / Хай крикне хтось – хай буде завірюха, – / Ах, як я хочу віднайти вікно / У сірім мурі одностайних рухів! / Усе – лише не це!*

Жіноча лірика Олени Теліги – по-чоловічому конкретна і виважена, струнка, інколи різка, карбовано чітка, але навдивовижу приваблива своєю чутливістю, ніжністю: *Не треба слів! Хай буде тільки діло! / Його роби –*

спокійний і суворий, / Не плутай душу у горіння тіла, / Сховай свій біль. Зломи раптовий порив. Це лірика сильної духом людини, пристрасної, жагучої, що переповнена ідеєю, мрією, що йде несхибно обраним шляхом: Не лічу слів. Даю без міри ніжність. / А може в цьому й є моя сміливість: / Палити серце в хуртовині сніжній, / Купати душу у холодній зливі.

Не можна не помітити такої ознаки стильової манери митця, як вміння створювати афоризми. Афористичність висловлення – рідкісний дар розуму й таланту. Це відчуття сили, енергетики слова, свідчення інтуїції поетичного обдарування: *Тільки тим дана перемога, / Хто й у болі сміється зміг!; Я палко мрію до самого рання, / Щоб Бог зіслав мені найбільший дар: / Гарячу смерть – не зимне умирання; Тільки серце – збуджений орел! / Пий же бризки, свіжі та іскристі, / Безіменних, радісних джерел!; Не треба смутку! Зберемось відразу, / Щоб далі йти дорогою одною; Тяжке змагання наші душі зоре, / Щоб колосились зерна перемоги.*

Характерною прикметою афористичних висловів Олени Теліги є те, що вони будуються на основі антитези : *Хай ріже час лице добром і злом!*

Отже, поетикальна система Олени Теліги – самобутнє явище в історії української художньої думки, що потребує докладного й різнобічного вивчення. Поезія Олени Теліги належить до зразків високоінтелектуальної творчості. Помітним є світський струмінь її віршових полотен, книжна манера поетичного мовомислення (дослідники по-різному називають цю ознаку: панський стиль, елегантність манери викладу тощо), і це налаштовує на своєрідне сприйняття текстів Олени Теліги, на пошук думки митця, орієнтує на прагнення віднайти її глибину.

Вважаємо, що Олена Теліга по-новому представила мову поетичної творчості, зокрема, в плані побудови висловлювання. Поетеса засвідчила вміння реалізувати образну думку в стилі саме книжного мислення з ознаками елегантності та шляхетності. Художньо-образне втілення поетичного бачення реалій довколишнього світу в Олени Теліги – просте і водночас складне (небуденне): помітним постає нешаблонний, вписаний в норми книжного стилю підхід до викладу думки. Це поезія високоінтелектуального плану, багатозмістових підтекстів та широкого спектру емоційності. «Світська» манера письма постає як відлуння різноликої, багатой внутрішньої сутності поетеси. Олена Теліга продемонструвала нові способи мовностильового розвитку поетичної творчості – на зразках індивідуально-авторської епітетики, метафорики. Художньо-образні моделі поетичного мовомислення Олени Теліги впізнавані, оригінальні, неповторні.

Отже, Олена Теліга – талановитий продовжувач традицій національної мистецької творчості, подвижник в царині національно-мовної поетичної стилесистеми. Її поезія є гартom душі, але не бездушності, духовного убогства, скініння. Шліфований, відточений книжний стиль викладу з прямою думкою, вираженістю і чіткістю вирізняється своєю простотою і зрозумілістю, глибокою переконливістю висловлення. Відсутня кучерявість фрази, заплутаність слова-образу, недомовленість.

Список використаної літератури

1. Ільницький М. Від «Молодої музи» до «Празької школи» / М. Ільницький. – Львів, 1995. – 318 с.
2. Миронець Н. Олена Теліга / Н. Миронець – Київ, 2008. – 64 с.
3. Празька поетична школа. Антологія / пор. О. Г. Астаф'єв, А. О. Дністровий. – Харків: Ранок, Веста, 2004. – 256 с.
4. Теліга О. Душа на сторожі. Твори / Олена Теліга / Упорядники Ольга Веремійчик, Катерина Криворучко. – Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2012. – 192 с.
5. Теліга О. Вибрані твори / Олена Теліга / Упоряд. О. Зінкевич. – Київ: Смолоскип, 2006. – 344 с.
6. Теліга О. О краю мій...: Твори, документи, біографічний нарис / Олена Теліга. – Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. – 496 с.
7. Фасоля А. Поетка вогненних меж / А. Фасоля // Дивослово. – 1996. – № 11. – С. 44–50.

УДК 81

Н. П. Тропина,

доктор філол. наук, професор,
Херсонський державний університет,
г. Херсон

ЖАНР ИНТЕРНЕТ-ПОЭЗИИ «ПИРОЖКИ» КАК ЗЕРКАЛО ЯЗЫКОВОГО ВКУСА ЭПОХИ

Тропина Н. П. Жанр интернет-поэзии «пирожки» как зеркало мовного смаку епохи.

Статтю присвячено самодіяльному поетичному жанру мініатюр у вигляді неримованого катрена, поширеному в Інтернеті, що має жартівливу назву «пиріжки». «Пиріжки» розглянуто як самовираження сучасної мовної особистості з постмодерністським світосприйняттям. Аналіз мовних особливостей «пиріжків» дозволив виявити властивості постмодерністської ментальності і дати характеристику мовній особистості та мовному смаку епохи.

Ключові слова: мова Інтернету, самодіяльна поезія, поетичний жанр «пиріжок», постмодернізм, мовна особистість, мовний смак епохи.

Тропина Н. П. Жанр интернет-поэзии «пирожки» как зеркало языкового вкуса эпохи.

Статья посвящена самодетельному поэтическому жанру - миниатюрам в виде нерифмованного катрена, распространенному в Интернете и носящему шутовское название «пирожки». «Пирожки» рассматриваются как самовыражение современной языковой личности с постмодернистским мировосприятием. Анализ языковых особенностей «пирожков» позволяет выявить свойства постмодернистской ментальности